

Мукачівський державний університет

Гуманітарний факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

05 – Соціальні та поведінкові науки / 053 – Психологія

Психологічні особливості прояву емпатійності у мотивації професійного вибору старшокласників з порушеннями зору

Студентки 2-го курсу П-2м групи

напряму підготовки «Психологія» спеціальності 053 «Психологія»

Копча І.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник Щербан Т.Д.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Бохонкова Ю.О.

(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕМПАТІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	6
1.1. Психологічні особливості мотивації професійного самовизначення сучасного юнацтва	6
1.2. Фактори професійного вибору старшокласників з порушеннями зору.....	9
1.3. Емпатійність як чинник професійного самовизначення.....	25
Висновки до першого розділу.....	32
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ У ЕМПАТІЙНИХ І НЕЕМПАТІЙНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ.....	34
2.1. Організація і методики проведення дослідження.....	34
2.2. Інтерпретація результатів дослідження.....	39
Висновки до другого розділу.....	58
РОЗДІЛ 3 ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ВИПУСКНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	61
3.1. Організаційні й змістові аспекти програми підвищення ефективності професійного самовизначення старшокласників з порушенням зору.....	61
3.2. Рекомендації щодо підвищення ефективності професійного самовизначення старшокласників спеціальної школи	72
Висновки до третього розділу.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Серед різноманіття особистісних виборів якраз вибір професії у майбутньому є особливою проблемою у житті кожного юнака і юнки, адже її вдале вирішення визначає успішність подальшої життєдіяльності. Вочевидь, це найперше і найважливіше завдання, яке потрібно молодій людині на дуже складному відрізку життєвого шляху вирішити самостійно. Тому, безперечно, для сучасного юнацтва гострота проблеми вибору – життєвого, смислового, міжособистісного, ціннісного, професійного – посилюється в дуже ускладнених соціально-економічних і політичних умовах (криза, безробіття, трудова міграція, воєнні дії на сході країни тощо).

Звичайно, серед нагальної профорієнтаційної проблематики дуже актуально і вкрай гостро проявляється проблема професійного самовизначення для юнаків і юнок, що мають психофізичні обмеження, зокрема вади зору. Окреслене коло питань висвітлювалося у працях В. Єрмакова, Л. Єрмолової, В.Жохова, Н. Заверико, О. Литвака, Г. Мустафаєва, О. Фесенка, Г. Якуніна.

Проблема професійного вибору і самовизначення особистості. Є надзвичайно актуальною і важливою у сучасному суспільстві. Різнопланові ракурси окресленої проблематики досліджувалися у роботах Ж. Вірної, Є. Головахи, Є. Клімова, І.Кона, О.Кроніка, О. Лазорко, В. Мотусевич, А. Мудрик, В. Осовського, Б. Федоришина. Майже в кожній праці констатовано, що професійний вибір істотно детермінує життєдіяльність особистості, оскільки є основним джерелом її матеріального існування.

Результати досліджень І. Беха, Т. Васишлиної, Т. Гаврилової, Л. Журавльової, О. Саннікової, Н. Федчишеної, І. Юсупова свідчать про те, що вагоме значення для особистісної психо- і соціогенези сучасної молоді, її просоціальну спрямованість, професійну самореалізацію та самоактуалізацію відіграє якраз феномен емпатії. Емпатійність особистості виступає запорукою успіху у міжособистісних взаєминах, сімейному житті та професійній діяльності.

Узагальнення результатів науково-психологічних досліджень засвідчує, що вивчення впливу емпатії на професійний вибір особистості юнацького віку потребує детальнішого вивчення насамперед з метою встановлення специфіки впливу нашого складного і трансформаційного простору і часу на цей вибір. Аналіз даної проблеми допоможе проаналізувати розвиток професійного самовизначення сучасного юнацтва і створити умови для адекватного професійного вибору. Недостатнє висвітлення окресленої проблематики на теоретико-емпіричному рівні якраз і зумовило вибір теми нашого магістерського дослідження.

Об'єкт дослідження – емпатія у професійному виборі осіб з психофізичними обмеженнями розвитку, зокрема з порушеннями зору.

Предметом дослідження є психологічні особливості вибору професії старшокласниками з порушеннями зору у залежності від рівня їхньої емпатійності.

Мета дослідження полягає у теоретико-емпіричному вивченні мотиваційних особливостей вибору професії емпатійними і неемпатійними старшокласниками з порушеннями зору.

Окреслена мета дослідження потребує вирішення таких **завдань**:

1. Здійснити аналіз мотивації професійного самовизначення сучасного юнацтва.
2. На підставі аналітико-синтетичного вивчення наукових джерел проаналізувати вплив емпатійності на професійний вибір старшокласників.
3. Розробити програму підвищення ефективності професійного самовизначення випускників спеціальної школи.

Для вирішення поставлених завдань дослідження був використаний комплекс **методів**: аналіз та узагальнення науково-психологічних джерел; психодіагностичні методи; бесіда; кількісний аналіз даних за допомогою методів математичної статистики.

Практична значущість зумовлена тим, що результати емпіричного дослідження можуть бути використані у безпосередній психологічній роботі з неповносправними депривованими дітьми.

База дослідження – Мукачівська спеціальна школа I-III ступенів для дітей з порушеннями зору. Експериментальна вибірка - хлопці (24) та дівчата (24) старшого шкільного віку (n=48).

Публікації за час навчання: Брецько І.І., Нодь І.А. Особливості мотивації професійного самовизначення сучасного юнацтва. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2023 р., м. Мукачево)*. Мукачево : Вид-во МДУ, 2023. 557 с.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що закінчуються висновками, загальних висновків та списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 80 сторінках тексту. Загальний обсяг – 86 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати теоретико-емпіричних результатів дали підстави для таких висновків:

1. Професійний вибір старшокласників зумовлений мотиваційними і віковими закономірностями психічного розвитку і становлення особистості. Важливими складовими сформованої мотивації професійного вибору є: визначеність, стійкість професійних намірів, реалістичність по відношенню до власних можливостей і життєвої ситуації, перевагу внутрішньої мотивації над зовнішньою, усвідомленість мотивів вибору професії і здійснює суттєвий вплив на успішність професійного навчання та продуктивність майбутньої реалізації себе в професії.

2. При низці позитивних рис мотивації професійного вибору старшокласників з вадами зору (певна сталість, конкретність, відсутність випадків асоціальної орієнтації), їм властива суттєва недосконалість. Така недосконалість в першу чергу стосується неадекватності вибору професії своїм можливостям, орієнтації на допомогу інших, неусвідомленості мотивів вибору майбутньої професійної діяльності. Це пояснюється псевдо-компенсаторною реакцією особистості на інтуїтивно присутню невпевненість у власних можливостях.

3. Емпатійність та інші індивідуальні якості, які з нею пов'язані, проявляються у професійному самовизначенні особистості та її прагненні працювати в системі «людина – людина».

4. Аналіз мотиваційних особливостей професійного вибору емпатійними старшокласниками з порушеннями зору у порівнянні з неемпатійними дозволив виділити наступне:

- як емпатійні, так і неемпатійні найважливішими мотивами вибору професії називають цікавість професії за змістом, можливість спілкування, можливість багато заробляти. Усвідомлення мотивів стати відомою людиною, можливість спілкування з іншими людьми більш виражене у неемпатійних старшокласників з порушеннями зору. Мотив можливості самостійного

планування своєї роботи як емпатійними, так і неемпатійними старшокласниками з порушеннями зору не вважається важливим, але більш виражений у групі емпатійних учнів. Емпатійні також називають важливими мотиви індивідуального вдосконалення (пізнання нового, творчої самореалізації);

- дійсно важливими мотивами вибору професії в цілому для старшокласників з вадами зору є цікавість роботи за змістом, можливість матеріального забезпечення, стати відомою людиною. Для емпатійних важливим є мотив пізнання нового, тоді як для неемпатійних цей мотив на одному із останніх місць;

- мотив бути важливим для інших декларується учнями з вадами зору як найголовніший, але усвідомлена важливість цього мотиву у емпатійних учнів є вищою, ніж у неемпатійних. Як емпатійні, так і неемпатійні значно перебільшують важливість даного мотиву. Але в групі емпатійних старшокласників з порушеннями зору його справжня (неусвідомлена) значущість в порівнянні з декларованою лишається дуже високою, тоді як у неемпатійних учнів показник дійсної важливості даного мотиву дуже низький;

- емпатійні старшокласники з порушеннями зору значно недооцінюють вагомість мотиву спілкування з іншими людьми, тоді як неемпатійні його переоцінюють. Як емпатійні, так і неемпатійні значно недооцінюють важливість мотиву стати відомою людиною, але емпатійні недооцінюють його набагато сильніше;

- у емпатійних старшокласників з порушеннями зору найвища конфліктність спостерігається за мотивами вибору професії стати званою людиною, можливість самостійного планування діяльності. Не виявлено конфлікту усвідомленої і неусвідомленої значущості мотиву вибору професії, цікавої за змістом. Невисока конфліктність мотивів спілкування, можливості багато заробляти, реалізувати свої творчі здібності. Також варто відмітити відносно невисоку конфліктність мотивів бути потрібним для інших та бути зрозумілим для інших у емпатійних старшокласників з порушеннями зору.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>